

Holmboer

som ikke kom hjem.

1914 - 18.

Forord.

I anledning af 70-årsdagen for afslutningen af den første verdenskrig afholdt den lokalhistoriske gruppe i efteråret 1988 en udstilling, hvis hovedformål var at fortælle om de Holmboer som ikke kom tilbage fra den store krig.

Vi bladede i gamle aviser, undersøgte tyske militærarkiver og vi talte med mennesker som kunne tænkes at have erindring om det som skete den gang.

Selv om 70 år måske er en lang tid, så må man undres over, så lidt der er bevaret i erindringen om de folk som en gang var en del af Holm's hverdag. Men der var også personer om hvem man vidste en hel del, men det var kun et fåtal, den store del af dem vi søgte oplysninger om, var kun et navn blandt mange andre. Derfor er der stor forskel på, hvor meget vi ved om de forskellige mænd som ikke kom tilbage, for nogles vedkommende er det kun nogle få linier, for andres vedkommende er stoffet lidt mere fyldigt.

Foruden personoplysninger havde vi fremlagt mange billeder og andet materiale med tilknytning til emnet, og på de følgende sider vises de oplysninger vi var i stand til at give om de Holmboer som ikke kom hjem.

December 1988.

Jens Sandvei

Kristen Grau.

9. januar 1891 - 6. september 1914.

Kristen Grau var søn af Ellen og Mathias Grau i Holmskov (Hellesøvej 29), og var ved indkaldelsen i august 1914, karl på en gård i Pøl. Hans sødskenne som mange kender, eller har kendt, var Peter, Christian, Jens, Mathias og Kathrine Grau. Kristen Grau faldt under Marneslaget den 6. september 1914 ved byen Esternay, ca. 75 km. øst for Paris. Han blev 23 år og var ikke gift..

Den 25. oktober 1914 blev der afholdt en sørgegudstjeneste i Nordborg Kirke, herom skrev Dybbøl-Posten den 26.10.:

"En Sørgegudstjeneste afholdtes i den herværende Kirke i Søndag Formiddag, over 5 unge mænd fra Nordborg og Landsogn som har maattet lade Livet paa Slagmarken. De

fem unge Mænd var Ivan Schmidt og Christen Grau, Holm, Peter Christensen, Holbøl, Vognmand Christian Andersens Søn her fra Byen og Dr. Johannes Hansen, Kiel. Der var mødt mange Tilhørere. Pastor Weber talte dybt bevæget til Menigheden ud fra Dagens Tekst og manede alle til at lytte til Guds Ord og finde Trøst deri i de onde Dage. Præsten sluttede med en varm Bøn for de faldne og deres sørgende efterladte."

Ivan Schmidt.

26.oktober 1882 - 5. oktober 1914.

Ivan Schmidt var født på Greisbjerg, (Lønsømadevej 15) som søn af Margrethe og Hans Schmidt. Hans Schmidt var født i Broballe og Margrethe var datter af skipper Lassen fra Nordborg, som en overgang var ejer af Greisbjerg. Kort før krigen blev Ivan Schmidt gift med Margrethe Hansen fra Tandslet, og overtog sine forældres ejendom.

Allerede i de første augustdage i 1914 blev han indkaldt, og hans militærpapirer viser at han deltog i kampe ved Campenhout den 26.8.1914, ved Charlepoint den 16.9.1914, ved Tracy de Val i slutningen af september, og endelig var han med i slaget ved St. Amin den 5. oktober hvor han blev hårdt såret. Han blev indlagt på et lazaret i Noyon, men døde kort efter indlæggelsen, 31 år gammel.

I Dybbøl-Posten bragtes følgende dødsannonce:

Slægt og Venner bringes herved det Sorgens Budskab, at min højtelskede trofaste Mand, vor trofaste Broder og Svoger,

Gdr. Ivan Schmidt, er faldet paa Slagmarken i Frankrig, næppe 32 Aar gammel.

Holm den 23.10.1914.Margrethe Schmidt, født Hansen.

Familien Schmidt, Holm.

Familien Hansen, Tandslet.

Sørgegudstjeneste finder Sted i Nordborg Kirke Søndag den 25. Oktober 1914, Kl.10 Formiddag.

Senere må der være gået rygter om at Ivan Schmidt ikke skulle være død, idet vi i Dybbøl-Posten fra januar 1916 kan læse følgende:

Oplysninger søges.

Da der paa Als gaar Rygter om at Ivan Schmidt fra Holmskov ved Nordborg, ikke er falden, men at han ifølge Efterretninger fra en Fange der er blevet ført fra Marokko til en Fangelejr i Frankrig, skulde befinde sig i Fangenskab i Marokko, bedes enhver der

kan give nogen Oplysning om Sagens sammenhæng, venligst om at meddele sin Adresse til Margrethe Schmidt, Neder Tandslet paa Als.

I Ivan Schmidt's ægteskab var der ingen børn, og efter hans død tog hans kone tilbage Tandslet hvor hun var født.

I min barndom er der blevet talt meget om den skændige måde, på hvilken enken kom bort fra Greisbjerg på. Så vidt jeg har forstået er Margrethe Schmidt blevet smidt ud fra gården af sine svigerforældre, hvorefter de selv har overtaget ejendommen.

Senere blev Greisbjerg overtaget af Mathias Hellesøe, som var gift med Ivan's søster Else

Hans Johannsen Hellesøe.

3. august 1871 - 17. november 1915.

Hans Johannsen Hellesøe var født på Hellesøhave som søn af Mathias Hellesøe og Anna, f. Steg. Han købte en ejendom i Holm, (Møllegade 3) og blev gift med Ellen Struck fra Dyvig. I ægteskabet var der 6 børn: Mathias, Hans, Frederik, Anna, Marie og Ellen. Efter sin indkaldelse til militæret blev han sendt til østfronten, men det menes ikke at han har deltaget i egentlige kamphandlinger. Han har været beskæftiget ved en bagerikolonne, et arbejde som førte ham vidt omkring i Polen og Lithauen. I sin dagbog som desværre er forsvundet, nævner at han har været i Wilna, Warszawa og Kaunas.

I følge hans familie blev han efteråret 1915 hårdt angrebet af dysenteri, og da han ikke kom på lazaret i tide, medførte denne sygdom døden.

Det tyske Sterbennebenregister siger at han døde som følge af "Bauchschuss" på et lazaret i Bonifacio. Bonifacio er ifølge hans familie et gods i Polen. Hans Hellesøe døde den 17. november 1915 i en alder af 44 år.

Hans Sandvei.

3. november 1885 - 4. september 1914.

Hans Sandvei var født i Holm Kro, (Møllegade 1) og var bror til kromanden Andreas Sandvei.

Hans Sandvei havde lært købmandsfaget og var ved indkaldelsen i august 1914, ansat på et handelskontor i Lübeck.

Han faldt, som den første fra Holm, i Frankrig den 4. september 1914, knap 29 år.

Han var ikke gift.

Christen Petersen Jessen.

6. oktober 1896 - 23. oktober 1917.

Christen Jessen var ældste søn af Hans Jessen og Karen, f. Clausen, på Damkær (Møllegade 74.)

I sin soldatertid var han en del sammen med Christian Jacobsen fra Nørrelykke, som ofte omtaler Christen Jessen i sine breve, og de fik begge den samme skæbne at falde ved floden Somme i Frankrig.

I følge Sterbennebenregister faldt Christen Jessen den 23. oktober 1917 foran Houth-hulster Wald som følge af et brystskud og han blev begravet på Ehrenfriedhof St. Joseph.

Christen Jessen blev 21 år og var ikke gift.

Hans fødegård blev senere overtaget af hans bror Mads Jessen.

Christian Jacobsen.

13. juli 1896 - 31. august 1916.

Christian Jacobsen var søn af landmand Jørgen Jacobsen i Nørrelykke, (Hopsømadevej 7.)

Han blev indkaldt til militæret den 1. november 1915.

Ved indkaldelsen var han karl på Hjortspring ved Svenstrup. En af hans medtjenere, en fodermester, tilbød at hjælpe ham til Danmark for at undgå militærtjenesten, men Christian Jacobsen turde ikke tage imod tilbudet, ingen kunne på det tidspunkt se, hvilken udgang krigen ville få, og skulle det ende med en tysk sejr, ville der heller ikke være nogen sikkerhed i Danmark.

10 måneder efter indkaldelsen, den 31 august 1916, faldt Christian Jacobsen ved Somme. Den officielle tabsliste fra den 5. oktober 1916 melder ham savnet, men der gik yderligere et par måneder før familien fik underretning om hans skæbne, det sket på den måde at en af hans kammerater, en Møller fra Sjellerup, var hjemme på orlov, og kunne fortælle at Christian Jacobsen var faldet ved Somme.

Han blev godt og vel 20 år og var ikke gift.

Henrik Clausen.

11. marts 1876 - 19. oktober 1918.

Henrik Clausen var murer og boede på Møllegade 70.

Han var søn af arbejder Henrik Clausen, Lebøllykke, Sarup og var gift med Anna Marie Tonesen fra Mels.

Under det tyske tilbagetog på vestfronten i efteråret 1918 blev Henrik Clausen, den 19. oktober 1918, dræbt i Charleroi i Belgien, og blev den 25. oktober begravet på kirkegården Montignies-Nouvelle.

Han blev 42 år og efterlod sig, foruden sin kone, 5 børn. Også hans mor overlevede ham, hun boede i Augustenborg.

Peter Willesen.

25. december 1877 - 13. oktober 1918.

Peter Willesen boede på Damgade 18, en ejendom han havde overtaget efter sine forældre, Karen og Hans Willesen. I maj 1911 blev han gift med Mette Marie Møller fra Skaborg og de fik siden to piger, Karen og Nora.

Peter Willesen var en af dem som skulle møde på første mobiliseringsdag, den 2.august 1914. I lang tid bestod hans indsats i at bevogte russiske krigsfanger, men senere kom han til at gøre tjeneste på både øst- og vestfronten, hvor han den 20.juni 1917 fik tildelt Jernkorset.

Peter Willesen faldt ved Verdun i Frankrig den 13.oktober 1918, 40 år gammel.

Hans enke blev senere gift med Johan Lemmeke.

Peter Jensen Sandvei.

11.februar 1879 - 18.april 1917.

Peter Sandvei var født og boede på Sandvejgaard, og var i 1903 blevet gift med Marie Henriksen fra Mels. I han militærpapirer ser vi at han deltog i 24 slag, fra begyndelsen af krigen og indtil sin død i 1917.

I nærheden af den russiske grænse blev han den 16.juli 1915, såret af en shrapnellkugle i højre ben og måtte tilbringe flere uger på et lazaret, hvorefter han kom på rekreationsorlov. Herom skrev Dybbøl-Posten den 28.8.1915:

Hjemme paa Orlov.
Gaardejer P.Sandvej,
Holm, der i flere Uger har
ligget paa Lazarett nær ved
den russiske Grænse,
saaret i et Ben, er nu
kommen hjem paa
Rekreationsorlov.

Senere kom P.Sandvej til vestfronten, hvor han den 18.april 1917 blev hårdt såret, "bei Eisenbahndamm bei Remericourt - Bauchschuss - im Lazarett tot eingeliefert". Han blev begravet den 21.april på kirkegården i Jouzancourt. Han var 38 år.

Efter familiens ønske blev han senere gravet op, og hans lig blev i en zinkkiste ført til Nordborg Kirkegaard. Da hans grav i Frankrig blev åbnet, havde man identifikationens skyld, tilkaldt hans nabo fra Holm, Jens Hansen, som også var tysk soldat. Peter Sandvej efterlod sig foruden sin kone, en søn Jens Sandvej.

Hans enke Marie blev senere gift med Nis Skov.

Jørgen Johnsen.

23.juli 1893 - 23.september 1916.

Jørgen Johnsen var født i Holmskov, hvor han forældre, Anna og Jens Johnsen havde en landejendom. (Hellesøvej 21).

Som tysk soldat blev han den 15.september 1916, om formiddagen klokken 11.45, hårdt såret under kampe ved Chaulines i Frankrig. I en uges tid lå han på et lazaret i Ham og her døde han om morgenen den 23.september 1916, kl. 5.45.

Herom skrev Dybbøl-Posten den 3.10.1916:

Død af sine Saar.

Parcellist Jens Johnsen og Hustru i Holmskov, har modtaget den sørgelige Meddelse, at deres ældste Søn, efter haarde Saar, er afgaaet ved Døden paa et Feltlazarett.

Jens Johnsen, som blev 23 år, og var ugift, blev begravet på kirkegården i Ham.

Byen Ham ligger ca. 110 km. NØ for Paris.

Marius Gadmand.

8.februar 1896 - 9.april 1917.

Marius Gadmand var ældste søn af Christine og Hans Gadmand fra Damgade 8. Han havde fem sødskende, fire søstre som var ældre, samt en yngre bror, Peter. Hans far, maskinbygger Hans Gadmand var død allerede i 1910.

Marius var en af dem, som under krigen blev indkaldt til en hurtig uddannelse, for, så snart som muligt, at blive indsat ved fronten. I oktober 1916 blev han let såret, og fik den 26.oktober tildelt Jernkorset af 2.klasse.

Han omkom syd for Arras i Nordfrankrig den 9.april 1917 og blev 21 år gammel.

Der gik lang tid inden familien erfarede noget om hans skæbne, først 10 måneder senere, i januar 1918, blev han meldt død.

Hans fødehjem blev senere overtaget af hans bror Peter Gadmand.

Peter Christensen.

22.juli 1876 - 22.maj 1918.

Peter Christensen er en af dem som vi ved meget lidt om. Vi ved at hans far var snedker og boede på Damgade 45.

Under krigen gjorde Peter Christensen tjeneste på marinestationen i Høruphav, med stillingsbetegnelsen "Bootsgast". Han tog sig selv af dage den 22.maj 1918, og blev to dage senere begravet i Flensborg.

I de tyske papirer står:

"Selbstmörder. Der Ortsgeistliche sprach in Ziwilkleidung am grabe."

Peter Christensen som ikke var gift, blev 41 år.

Mathias Hellesøe.

30.marts 1896 - 31.august 1916.

I november 1915 døde Hans Hellesøe, (Møllegade 3) på østfronten. 9 måneder senere faldt hans søn Mathias Hellesøe på vestfronten, han blev dræbt under Sommeslaget i Nordfrankrig den første dag han var kommet til fronten.

I Dybbøl-Posten fra den 21. september 1916 kan vi læse følgende:

Saaret og savnet.

Gdr. Hans Hellesøe's Enke fra Holm har fra en Kammerat af hendes Søn, faaet Efterretning om at denne efter at være blevet saaret i det ene Ben, er savnet. Moderen venter ængstelig paa nærmere Efterretning. Faderen døde i Foraaret paa et Lazarett i Vest.

Sommeslaget som varede i fire og en halv måned, fik navn efter floden Somme, der udspringer i nærheden af St. Quentin og som udmunder i den engelske Kanal. Mathias Hellesøe fandt døden den 31. august 1916, han var 20 år og ugift

Hans Petersen.

30.marts 1870 - 10.juli 1915.

Hans Petersen var fra Holmskov, (Lønsømadevej 20) og var gift med Nora, født Mathiesen, og havde 3 piger: Marie, Kirstine og Nora.

Under krigen i Frankrig pådrog han sig lungebetændelse og kom på krigslazarettet "Heiliger Joseph" i Chauny hvor han døde den 10. juli 1915 om formiddagen kl. 9.45. Dødsårsagen angives som "Fieberdelirien bei Lungenentzündung".

Dybbøl-Posten skrev den 17.7.1915:

Død undervejs.

Parcellist H. Petersen, Holmskov, er undervejs til Fronten blevet syg af Lungebetændelse og afgaaet ved Døden. Petersen var en brav og flittig Mand, han efterlader Hustru og 4 smaa Børn.

Hans Petersen blev begravet den 12. juli 1915 på kirkegården i Chauny, i departementet Aisne i Nordfrankrig. Han blev 45 år.

Thomas Nørrelykke.

5. februar 1890 - 6. juni 1915.

Thomas Nørrelykke var ældste søn af Hans Jensen Nørrelykke fra Nørrelykke-gaard. I årene 1910-12 aftjente han sin værnepligt ved Füsilierregiment 86, der var stationeret i Thorn, Westpreussen, få kilometer fra grænsen til det russiske czar- rige. Under verdenskrigen kom han til vestfronten, og han faldt ved Moulinville i Frankrig den 6. juni 1915.

I lang tid, knap et år, var han meldt savnet, herom kan vi læse i Dybbøl-Posten den 16. september 1915.

Der bedes om oplysning.

Gdr. Hans Nørrelykke i Holm, Nordborg, har siden Krigens Begyndelse i 1914, haft en Søn, Gefreiter Nørrelykke, med i Krigen vestpaa. Siden den 6. Juni 1915, her efter en Kamp ved Moulin, har den unge Mand, 26 Aar, været savnet, og man ved ikke med Bestemthed om han er saaret, død eller i Fangenskab.

Forældrene har gennem Røde Kors i Genf og flere Steder, forsøgt at faa Oplysninger om deres Søns Skæbne, men hidtil forgæves. De beder nu om gennem Bladene, hans Kammerater i Felten, eller hvem der ellers kan og vil, give paalidelige Efterretninger om Sønnen, at sende disse under ovenstaaende Adresse. Den savnedes Adresse var: Gefreiter Nørrelykke, 3. Kompagni, Füsilierregiment 86, 1. Battalion, 18. Division, 9. Armeekorps.

Den samme avis skrev den 20. maj 1916:

Efter et Aars Uvished.

Gdr. Hans Nørrelykke ved Holm, har nu, efter en lang og pinlig Uvished, faaet Besked om at deres længe savnede Søn er faldet i Frankrig i Juni Maaned 1915, altsaa for et Aar siden.

Familien har oplyst, at en bekendt af Thomas Nørrelykke havde set hans lig i en massegrav, han havde fået halsen skåret over af Zouaver (franske kolonitropper). Denne bekendte underrettede præsten i Nordborg, hvorefter familien fik besked om hans skæbne.

Thomas Nørrelykke som blev 25 år, var ikke gift, men havde en veninde, Marie Grau, et bekendtskab som hans forældre var meget imod.

Christen Mathiesen.

17. april 1888 - 16. april 1917.

Christen Mathiesen var søn af Anna Chathrine og Hans Mathiesen, som boede på Damgade 9.

I begyndelsen af krigen, den 13. november 1914, blev Christen Mathiesen gift med Maren Jessen Hjulær fra Bøgehoved, og de fik senere en datter.

Vi ved ikke meget om Christen Mathiesen, kun at han faldt i Frankrig den 16. april 1917, dagen før han ville være fyldt 29 år.

Hans kone, Maren, flyttede fra Holm straks efter sin mands død.

Foruden de 17 navne der er nævnt på mindestenen på Nordborg Kirkegård, fremgår det af de tyske arkiver, at der var flere Holmboer som mistede livet i den store krig, vi kan finde navne på unge mænd som var "wohnhaft in Gemeinde Holm". Dem vi kender navnene på er følgende:

Hans Carl Hansen.

Født i Egersund, boende i Holm. Søn af Carl Hansen, Varnæs.

Hans Carl Hansen er muligvis død i november 1914, og ligger begravet på kirkegården i Wionczyn-Dolny, Lodz. Han blev 21 år.

Peter Kramer.

30. maj 1877 - 17. november 1914.

Peter Kramer boede i Holm hvor han også var født. Hans mor var Anna Marie Kramer. Ved indkaldelsen tjente han ved gdr. Peter Bonde i Holm. Den 17. november 1914 blev han dræbt ved Zarski i Rusland, som følge af et skud i hovedet. Han blev 37 år.

Julius Ludwig Brause.

Krigsfrivillig Julius Ludwig Brause var født i Freiburg og boede i Holmskov.

Hans far var afdøde Georg Brause som sidst boede i Schweidnitz.

Julius Ludwig Brause faldt ved Moulin den 14. juni 1915, klokken 18,30. Han blev 22 år.

Hans Petersen.

Faldet den 4. oktober 1915 ved St. Marie au Py, 20 år gammel.

Han var født i Asserballe og boede i Holm. Han blev dræbt af et sprængstykke i brystet.

Christian Paulsen.

Landvidenskabelig arbejder Christian Paulsen var født i Dalgaard, Aabenraa, og var sidst boende i Holm.

Faldet ved Bus, Roye, den 2. maj 1918, 19 år gammel.

Jørgen Jensen.

Født i Iller, sidst boende i Holm.

Han faldt den 29. maj 1918 i kampene ved Ancre, Somme og Avre.

Han blev 27 år. Ved indkaldelsen var han karl hos gdr. Chr. Jessen i Holm.

Et andet navn som må nævnes i sammenhæng med de faldne Holmboer er

Hans Petersen Sandvei.

3. august 1881 - april 1917.

Hans Sandvei var født på Følkjærgaard i Holmskov som søn af Anne Margrethe og Peter Sandvei. Han købte en ejendom på Melsmark og blev den 21. maj 1908 gift med Anna Sofie Møller fra Broballe. Han faldt i april 1917 ved Arras, 35 år gammel.

Han efterlod sig foruden sin kone 2 børn, Peter og Margrethe.

Hans enke blev senere gift med Skovgaard-Jørgensen.

Hvor mange Holmboer deltog i krigen?

Det kan ikke siges med nøjagtighed, men en optælling som Chr. H. Christensen lavede for mange år siden, viser at mere end 60 har været indkaldt for en kortere eller længere tid. Nogen har været inde i en måske en måned, og er så af en eller anden grund blevet hjemsendt, andre har været inde hele krigen igennem, kun afbrudt af nogle korte orlovere. Man kan roligt sige, at det er kun de færreste familier som har undgået at måtte afgive fædre eller sønner til den tyske krigsmaskine. Nogen kom hjem igen, andre blev derude, og andre pådrog sig så svære skader at deres liv for stedse var ødelagt.